

JEAN BIRNBAUM

MODIGE NUANCER

Essay

Oversat af

Maj Dannenand

Oversat efter : Jean Birnbaum,

Le courage de la nuance

© *Le Seuil*, 2021

texte tekst

Interview af Jean Birnbaum

*Dette interview er produceret
af Institut français*

Deres bog indskriver sig i en epoke, som er markeret af en radikalisering af ordbrugen i den offentlige, politiske og sociale debat. Hvad er efter Deres mening udgangspunktet for denne udvikling?

Jeg må indrømme, at jeg ikke rigtig ved det. Men jeg kan i det mindste skitsere en hypotese: uroen i sindene kunne godt være forbundet med tidens forråelse. « Vores verden er moden for alle former for grusomhed », konstaterede den kristne forfatter Georges Bernanos under den spanske borgerkrig, og vi mærker alle, at det samme er tilfældet i dag. Hvis vi blot tænker på det, som er sket i Syrien - en udfoldelse af svimlende rædsel - som måske vil stå tilbage som vor tids spanske borgerkrig, med andre ord som generalprøven på det værst tænkelige, et forsøgs-laboratorium for fremtidens tragedier... Når man vænner sig til diktaturer og til massevold, ja så bliver verden generelt grusom. En grusom verden, er imidlertid ikke en verden, hvor man tolererer nuancerede synspunkter, tvivl, hensyntagen til virkeligheden, da den er kompleks, den blotte idé, at den anden kan have ret. En vild verden, det er en verden, hvor

man jager i flok, som vi ser det i dag på Twitter. Det er også en verden, hvor en kortsigtet « realpolitik » triumferer: hver person vælger sig en « hovedfjende » og knytter alliancer, selv unaturlige, for at danne fælles front. Vi ser det på de sociale medier lige så vel som i den offentlige debat, endog i venskabelige sammenhænge: folk, som vi respekterer, ser igennem fingre med den eller hin udtalelse fra den eller hin « allierede », fordi man ikke må « handle til fordel » for den eller hin « fjende ». Dette klima af « pragmatisk » mistænksomhed, som i realiteten ikke er andet end et før-borgerkrigs-klima, kunne meget vel være udtryk for en mere altomfattende uro, en næsten dyrisk angst, over for verdens forråelse.

Hvordan har bogens skriveproces udformet sig?

Denne tekst finder ikke sit udgangspunkt i en idé, en teoretisk overvejelse, men i noget, som jeg selv har oplevet, nærmere bestemt i en følelse af at blive kvalt. «*Vi kvæles blandt folk, som tror, de absolut har ret*», sagde Albert Camus fordums, og i dag er luften i den grad blevet svær at ånde i på de sociale medier, i den offentlige debat, i venskabelige relationer – og det skyldes ikke kun maskerne! Uærlighed besvarer uærlighed, stemningen er ladet med mistænksomhed, ja endog had. Jeg har selv erfaret det på solid vis. Med to års mellemrum har jeg udgivet to bøger, som spejler sig, omtrent om det samme emne, og med den samme tankegang: *Un silence religieux. La gauche face au djihadisme* (« En religiøs stilhed : venstre-

fløjen over for jihadismen »), Seuil, 2016, puis *La Religion des faibles. Ce que le djihadisme dit de nous* (« De svages religion : hvad jihadismen siger om os »), Seuil, 2018. I disse to essays bekendte jeg kulør: *den* politiske kultur, hvis blinde pletter, jeg ville gå til bunds i, det var min, den venstreorienterede kultur, som jeg havde fået i arv. I begge disse to essays forsøgte jeg frem for alt at holde mig på den stramme line uden nogensinde at slutte mig til den ene eller den anden side. Det drejede sig således om at imødekomme nuancerne på bedste vis. Begge gange holdt jeg foredrag lidt over det hele, i Frankrig, men ikke kun, nogle gange samme sted, med det samme publikum. Men mellem 2016 og 2018 følte jeg imidlertid, at det blev sværere at udveksle meninger. «Hvor taler De fra? », « Hvis ærinde går De? »: disse spørgsmål svævede i luften. De er imidlertid karakteristiske for en førborgerkrigs-stemning...

I din egenskab af journalist, hvilken forhåndsindtagelse synes det Dem i dag vigtigt at bekæmpe?

Man bør holde op med at betragte en nuanceret tankegang som noget kraftesløst, noget lunkent, som en luftig naivitet, en blid drømmers skøre indfald... Man bør til gengæld agte i hvor høj grad en nuanceret holdning, som benævner virkeligheden med alle dens modsigelser, og som tør bekræfte mindst to ting *på en gang*, ikke mindst er en mere retfærdig holdning rent intellektuelt, men også mere effektiv rent politisk. De forfattere, som jeg hylder i min bog, grundfæster deres mod,

«uvishedens heltemod», som Raymond Aron sagde, i kendskabet til det almindelig liv: fattigdommen for Camus vedkommende, sygdommen for Barthes, venskabet for Arendt, humoren for Tillion, troen for Bernanos... De har alle gennemgået nogle af de 20. århundredes afgørende prøvelser, og de har alle kendt til den ensomhed, som tildømmes de frie sind, som nægter at slutte sig til den eller hin ideologiske flok. ... Når vi ser tilbage i tiden, om det så drejer sig om 1930'erne, den spanske borgerkrig, anden verdenskrig eller koloniale konflikter, så har de alle kæmpet kampe, som, når vi ser tilbage, fremstår som dem, som holdt en fremtid åben, og muligheden for retfærdighed, fordi de nægtede at give afkald på sandheden til vreden, og de ville forene indignation og klarsyn. Vi må derfor gøre en ende på idéen om, at tvivl er et forsøg på at undgå at tage stilling, og nuancerede holdninger et udtryk for afmægtighed. Det er den ideologiske arrogance, som er den lette løsning, og det er den stædige fanatisme, som forbereder det værst tænkelige.

Hvilke tiltag bør efter Deres mening prioriteres højt for at genetablere dialogen i det offentlige rum?

Det er især vigtigt, at vi atter udtrykker os uden forbehold, denne «dristige, næsten desperate uforbeholdenhed», som Bernanos talte om i en formulering, som rører mig dybt. Den frimodige tale er i krise, det er blevet suspekt at udtale sig med oprigtighed. I min bog nævner jeg en anklage, som er kommet stærkt tilbage, og som på forhånd

undergraver en hver form for frisprog. Den kan beskrives med fire ord: « handle til nogens fordel ». Jeg citerer de smukke sider, som Orwell har helliget denne anklage, som igen er så karakteristisk for perioder præget af ideologisk uro: tiden ville ikke længere være åben for oprigtighed, altså for nuanceret tænkning som loyal frontalitet, fordi vi bør undgå at give næring til fjendens « objektive » interesser... Den type anklager har altid tjent til at lukke munden på de frie sind. I 30'erne blev de folk, som turde lovprise socialismen, alt imens de angav den sovjetiske gulag, anklaget for at "handle til fordel" for fascisterne. I 50'erne blev de mænd og kvinder, der kæmpede imod Algerkrigen, men nægtede at lukke øjnene for de forbrydelser, som blev begået af uafhængigheds-forkæmperne, ligeledes mistænkt for at « handle til fordel » for den yderliggående højre fløj. Selv i vore dage, vil enhver, som fremhæver islams spirituelle skatte, men samtidig nægter at bekræfte, at denne religion intet har « at gøre » med jihadismen, risikere at blive mødt med den samme bebrejdelse. « Handle til nogens fordel », dèr ser vi en iboende fordømmelse fra « stridens totalitære metoder », hvis jeg skal citerer Orwell på ny. En vigtig lære, som vi kan drage af det totalitære 20. århundrede, og som man genfinder hos de forfattere, som det er mig en glæde at fejre i min bog, er således den følgende: en uenighed burde aldrig blive fortiet, en sandhed burde aldrig skjules under påskud af, at man ved at benævne tingene ville kunne risikere at « handle til fordel » for den eller hin ildevarslende ideologi.